

Митяй О.В.

кандидат економічних наук,
доцент, в.о. завідувача кафедри економічної теорії
та комерційного і трудового права
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

В статті проаналізовано сучасний стан інвестиційного клімату підприємств агропромислового комплексу. Розглянуто основні напрями по підвищенню інвестиційної привабливості АПК регіону і України в сучасних умовах.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, розвиток, показники інвестиційної привабливості.

Митяй О.В. ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА

В статье проанализировано современное состояние инвестиционного климата предприятий агропромышленного комплекса. Рассмотрено основные направления по повышению инвестиционной привлекательности АПК региона и Украины в современных условиях.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, развитие, показатели инвестиционной привлекательности.

Mityay O. V. INVESTMENT PROVIDING OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

The modern state of investment climate of enterprises of agroindustrial complex is analyzed in the article. Basic directions are considered on the increase of investment attractiveness agroindustrial complex of region and Ukraine in modern terms.

Keywords: investment providing, development, indexes of investment attractiveness.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економіка України, у тому

числі її агропромисловий комплекс, знаходяться в стані прогресуючої кризи. Негативний вплив роблять структурні, міжгалузеві диспропорції, що накопичилися в народному господарстві упродовж десятиліть.

Криза посилюється внаслідок розбалансованості фінансово-кредитної системи, невідповідності управлінських структур потребам економічного розвитку. Економічна криза всебічно впливає на розвиток інвестиційного процесу, передусім в АПК. З одного боку, необхідність здійснення структурної перебудови вимагає значних капіталовкладень в такі ключові виробництва, як машинобудування для сільського господарства і переробних галузей АПК, випуск необхідного устаткування і устаткування для агропромислового виробництва. З іншого боку, вітчизняна промисловість не може забезпечити належного рівня розвитку відмічених галузей тільки за рахунок використання власних ресурсів. Більшість засобів виробництва, необхідних для економіки АПК, взагалі не випускають в Україні. Відсутній дієвий інтегрований інвестиційно-фінансовий механізм розвитку агропромислового комплексу України і її регіонів. Тому, проблема розробки і впровадження дієвих механізмів підвищення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу є нині надзвичайно актуальною для України [5].

Державна галузева політика полягає в створенні механізмів стимулювання експортоорієнтованих виробництв, розвитку фінансової і виробничої інфраструктури. Актуальність пошуку інструментів стимулювання припливу інвестиційних ресурсів в агропромисловий комплекс зростає при необхідності усунення впливу фінансової кризи, збереження існуючих темпів зростання і недопущення ще більшого зниження життєвого рівня населення. Тим паче, що в умовах фінансової кризи збільшуються альтернативні можливості потенційних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інвестиційних процесів на макrorівні держави і мезорівні галузевого виробництва присвячені наукові праці вітчизняних вчених економістів: В. А. Гаврилюка, П. Гайдуцкого, І. Гришової, М. Герасимчука, М. Дем'яненка, В.

Кужеля, П. Саблука, О. Шпичака і ряду інших. В їх публікаціях висвітлюються актуальні складові цієї важливої багатопланової проблеми, яка має визначальний характер при вирішенні проблеми виходу аграрного сектора з кризового стану, оновлення матеріально-ресурсного потенціалу і забезпечення розвитку конкурентоздатного виробництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані з особливостями інвестування в АПК, залишаються недостатньо вивченими, а саме: вимагають адаптації методико-практичні підходи до формування системи чинників, що визначають інвестиційну привабливість АПК на мезо- і макрорівні, потрібне вдосконалення методичного підходу до аналізу інвестиційної привабливості АПК регіону на основі комплексного алгоритму.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз динаміки інвестиційної діяльності в АПК Черкаської області і України на загальнодержавному і галузевому регіональному рівнях, узагальнення основних чинників, що впливають на інвестиційну діяльність і визначення основних дієвих напрямів розвитку інвестиційної активності АПК України.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукова новизна проведеного дослідження полягає в наступному:

вдосконалені: методико-практичний підхід до формування системи чинників, що визначають інвестиційну привабливість галузевого виробництва сфери АПК і регіону в цілому; система чинників макроекономічного характеру, що перешкоджають розвитку інвестиційної активності підприємств аграрного сектора економіки.

отримав подальший розвиток: методичний підхід до аналізу інвестиційної привабливості АПК регіону, що припускає застосування наступного алгоритму: оцінка співвідношення динаміки питомої ваги інвестицій в економіку АПК регіону і обсягів галузевого виробництва; комплексний аналіз показників динаміки валового виробництва в розрізі галузей; аналіз рентабельності продукції сільського господарства; виявлення взаємозв'язку ефективності

виробничої діяльності і динаміки інвестицій в основний капітал підприємств АПК регіону.

Збільшення об'ємів інвестицій є передумовою поступового відновлення економічного зростання шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, її регіонах і галузях економіки.

На нашу думку, говорячи про необхідність розробки інвестиційної галузевої державної політики, необхідним є комплексний підхід, здатний об'єднати механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів і галузей, передусім, галузей АПК. До основних характеристик інвестиційного клімату на різних рівнях дослідження відносяться інвестиційний потенціал і інвестиційний ризик.

Рейтинг національних і регіональних економік, галузей, підприємств по індексу інвестиційного потенціалу або індексу ризику є узагальнюючим показником інвестиційного клімату країни. Інвестиційний клімат слід розглядати як систему макроекономічних показників соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів і галузей з урахуванням їх пріоритетності і стратегічного значення [4].

У 2014 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладені 5986,0 млн. дол. прямих інвестицій: з країн ЄС поступило 4605,8 млн. дол. (76,9% загального об'єму), з країн СНД - 849,2 млн. дол. (14,2 %), з інших країн світу - 531,0 млн. дол. (8,9 %). На підприємствах промисловості зосереджене 31,4% загального об'єму прямих інвестицій в Україну, у фінансових установах - 32,5%, на підприємствах харчової промисловості - 4,2%, а в сільськогосподарських підприємствах тільки 2,0 %.

Приріст іноземного капіталу спостерігається на підприємствах, оцінюють фінансову діяльність, в сумі 2628,5 млн. дол., операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям - 485,6 млн. дол., торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого споживання - 447,9 млн. дол., на підприємствах промисловості - 766,2 млн. дол.

У сфері АПК цей показник має дуже незначну позитивну динаміку - всього

2,7 % [1].

Інвестиційний клімат України в цілому, в розрізі регіонів і галузей економіки погіршується в основному за рахунок впливу таких чинників, як характер правового поля, соціально-політична ситуація в країні, недостатня культура ведення бізнесу, відсутність дієвих податкових стимулів для здійснення інвестування і т.д. В той же час такі чинники, як природно-географічний і ресурсний потенціал, забезпеченість якісними трудовими ресурсами, наявність виробничого потенціалу і реальні можливості ефективного розвитку створюють основу для поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Відмітимо, що Україна не відноситься до переліку країн, що мають сприятливий інвестиційний клімат і високу інвестиційну привабливість. В той же час окремі регіони України, як і окремі галузі промисловості і АПК, мають неоднорідну інвестиційну привабливість. Інвестиційну привабливість регіонів і галузей економіки визначають наступні чинники (табл.1).

Таблиця 1

Чинники, що визначають інвестиційну привабливість регіону і галузей АПК

Групи чинників	Найменування критеріїв
	Інвестиційна привабливість галузі
Наявність ресурсного потенціалу	Забезпеченість основними фондами Ступінь зносу основних фондів Рівень техніко-технологічного забезпечення Структура техніко-технологічної бази по рівню інноваційності і модернізованості
Ефективність ведення галузевого виробництва	Результативність виробничої діяльності минулих періодів Доходність активів Доходність власного капіталу підприємств галузі Доходність реалізації продукції Рентабельність виробництва Рентабельність продажів Рентабельність основного і оборотного капіталу
Пріоритетність і перспективність розвитку галузі	Частка продукції галузі у ВВП країни Кількість зайнятих в галузі Забезпечення перспектив зростання власними фінансовими ресурсами Рівень державної підтримки розвитку галузі Розвиток науково-технічної і сировинної баз галузі Об'єми і питома вага експорту продукції галузі Індекси зростання виробництва валового продукту галузі

Інвестиційні ризики	Рівень конкуренції в галузі Рівень інфляційної стійкості продукції галузі (співвідношення індексації цін на основні види продукції галузі і загального індексу цін по економіці в цілому) Соціальна напруженість галузі (співвідношення рівня заробітної плати, зайнятих в галузі, до середнього рівня заробітної плати в країні)
Інвестиційна привабливість регіону	
	Природно-географічні умови, що обумовлюють структуру галузевих виробництв Рівень загальноекономічного розвитку регіону Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури Демографічна характеристика регіону Рівень розвитку ринкових стосунків і комерційної інфраструктури Рівень криміногенних, економічних і інших ризиків Сучасна економічна динаміка регіону Стратегія і тактика регіональної державної політики Структурна, бюджетна, грошово-кредитна політика регіону Характеристики регіонального ринку праці Зовнішньоекономічна політика регіону Сприятливість правового поля

Джерело: складено автором на основі [3]

При використанні інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів слід враховувати, що він дає лише узагальнену характеристику ефективності інвестицій в регіоні без достатнього урахування їх галузевої структури.

Інвестиційна привабливість окремих галузей економіки визначається значною кількістю чинників, таких як доходність комерційної діяльності в цій сфері, рівень ризиків тощо. Так, за даними Кабінету Міністрів України [2], галузі економіки країни групуються за інвестиційною привабливістю в наступні чотири групи (табл. 2).

Відмітимо, що приведений перелік галузей і їх угруповання по рівню інвестиційної привабливості не дозволяє повною мірою охарактеризувати увесь спектр галузей економіки України з точки зору стану і перспектив розвитку їх інвестиційного потенціалу.

Традиційно найбільш інвестиційно - привабливою галуззю вважається

металургія з її прибутковістю і експортоорієнтованістю.

Таблиця 2

Інвестиційна привабливість галузей економіки України

Групи галузей по інвестиційній привабливості	Перелік галузей по окремих групах
1. Пріоритетні по рівню інвестиційної привабливості	1.1. Металургія (кольорова і чорна) 1.2. Обслуговування населення 1.3. Торгівля
2. Досить високої інвестиційної привабливості	2.1. Нафтовидобувна і газова промисловість 2.2. Машинобудування і металообробка 2.3. Цементна промисловість 2.4. Виноробна промисловість
3. Середньої інвестиційної привабливості	3.1. Хімічна і нафтохімічна промисловість 3.2. Виробництво залізобетону 3.3. Вовняна промисловість 3.4. Виробництво плодоовочевих консервів 3.5. Масложирова промисловість
4. Низької інвестиційної привабливості	4.1. Вугільна промисловість 4.2. Електроенергетика

Джерело: складено автором на основі [2]

Виноробна галузь, що виробляє постійно ліквідну, бюджетонаповнюючу продукцію, залишається досить високо інвестиційно-привабливою. На жаль, сільськогосподарське виробництво внаслідок високого ризику, низького рівня розвитку виробничого потенціалу і багаторічної тенденції вкрай низької доходності має низький рівень інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість різних галузей економіки, на наш погляд, не є постійною величиною і залежить від активності держави в напрямі регулювання інвестиційного клімату країни, умов здійснення підприємницької діяльності, коливань попиту і пропозиції і т.д. Враховуючи це, доцільно приділяти більше уваги такій стратегічно важливій галузі вітчизняної економіки, як сільське господарство.

Станом на 01.01.2015 р. в агропромисловий комплекс України було направлено 2692,4 млн. дол. прямих іноземних інвестицій. З них вкладені 1792,1 млн. дол. (4,7%) в 769 підприємств харчової і переробної промисловості і 836,3 млн. дол. (2,2 %) в 668 сільськогосподарських підприємств. Приріст іноземного капіталу за 2014 р. склав 71 млн. дол., що в 3,4 рази менше, ніж за кризовий період 2012 р. При цьому інвестиційні вкладення в харчову

промисловість досягли 1858,7 млн. дол. Об'єм залучення іноземних інвестицій в сільське господарство склав 833,7 млн. дол., що на 30,3 млн. дол. більше рівня 2013 р. [6].

Активний розвиток переробної промисловості неможливий без розвитку сільського господарства. Перспективним напрямом інвестиційної діяльності на підприємствах АПК є впровадження прогресивних енергозберігаючих технологій, сучасних методів ведення рослинництва і тваринництва, оновлення парку техніки тощо.

Лідерами по об'ємах зростання освоєних інвестицій в сільське господарство, в порівнянні з відповідним періодом минулого року, являється лише: Сумська область (збільшення на 31,5 %); Луганська (30,19 %), Житомирська (30,8 %), Хмельницька (30,3 %), Івано-Франківська (21,5 %) області і м. Київ (2,4 %).

Варто відмітити, що питома вага освоєних інвестицій в основний капітал в сільському господарстві України складає 5,9 %. Очолюють цей список Тернопільська (24,4 %), Сумська (23,5 %), Черкаська (22,3 %), Херсонська (21,1 %), Чернівецька (17,9 %), Кіровоградська (12,4 %), Вінницька (10,8 %), Хмельницька (10,6 %), Миколаївська (9,6 %) області, Запорізька (7,6 %), Харківська (7,3 %), Київська (6,5 %) області, в яких цей показник значно вищий середнього рівня. Упродовж шести місяців 2015 року по цьому напрямку інвестування освоєні 4756,5 млн. грн, що складає 64,8 % відповідного періоду 2014 р. [3].

Агропромислове виробництво Черкаської області займає істотна питома вага у сфері АПК України. У регіоні виробляється 4,3 % загальнодержавного обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, 3,6 % виробництва зерна, 26,7 % виробництв винограду, 5 % виробництв овочів і плодів, 87,7 % виробництв рису.

Аналіз показників динаміки обсягів валового виробництва продукції сільського господарства Черкаської області впродовж 1990 - 2014 рр. показав, що до 2008 р. наростаючими темпами (в середньому на 35 % в рік) відбувався

спад виробництва сільськогосподарської продукції, але за останні шість років спостерігається стійка тенденція зростання загальних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції АПК Черкаської області (рис. 1).

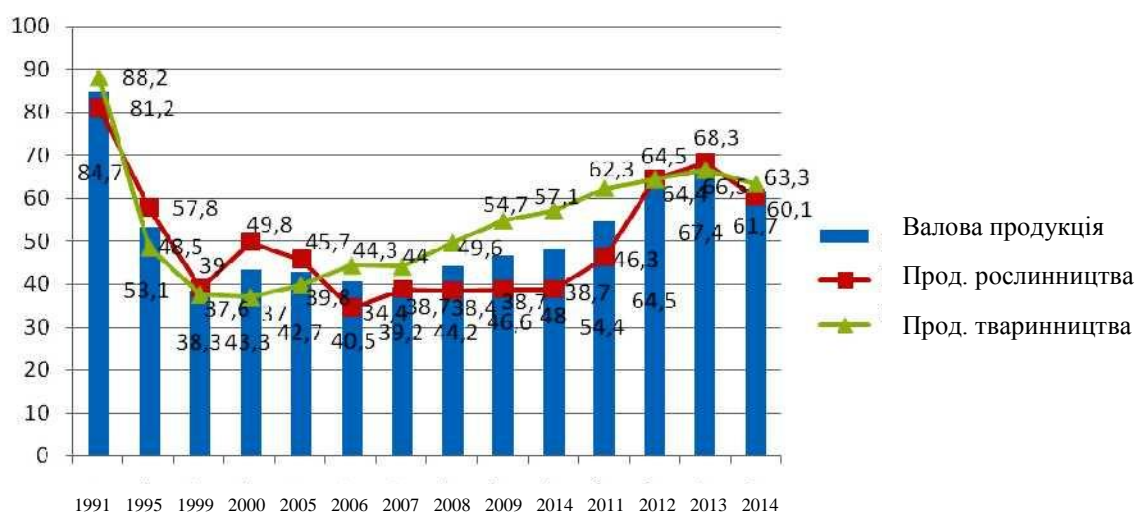

Рис. 1. Індеси виробництва продукції сільського господарства в Черкаській області, % до 1990 р. [7]

Аналіз показників рентабельності галузевого агропромислового виробництва Черкаської області встановив, що високим рівнем рентабельності характеризуються такі галузі, як овочі відкритого ґрунту, соняшник і по окремих роках виробництво зерна. Разом з цим стабільно високою збитковістю відрізняються галузі тваринництва (табл. 3).

Таблиця 3
Рівень рентабельності продукції сільського господарства в 1990 - 2014 рр., %

Найменування показників	1990	1995	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Виноград	208,9	130,6	47,5	9,4	-4,8	4,1	18,7	21,0	-6,8	3,5
Зерно	150,3	117,3	-3,6	51,3	8,1	3,1	32,6	-4,2	10,2	12,7
Соняшник	34,2	5,3	-30,0	-24,5	4,3	-3,9	75,7	13,2	23,0	25,8
Плоди	98,2	6,9	2,7	-8,3	-13,5	50,0	3,9	20,4	12,5	11,7
Овочі відкритого ґрунту	71,7	80,8	79,5	27,3	59,7	41,5	86,5	72,7	167,7	126,7
Молоко і молочні продукти	29,5	-12,1	-22,5	-17,8	2,2	-3,7	15,4	9,9	2,9	3,1
М'ясо КРС	25,1	-23,6	-46,3	-53,3	-47,2	-51,6	-52,3	-34,5	-25,4	-19,8
свиней	41,4	-4,2	-40,8	-37,7	-9,1	-32,9	-38,8	-12,3	6,3	8,9

Джерело: дані Головного управління Держкомстату України в Черкаській області [7].

Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва є основою для розвитку харчової промисловості і підвищення продовольчої

безпеки регіону.

За останні 5 років спостерігається стійка тенденція зменшення виробництва більшості видів продукції харчової промисловості регіону, за винятком м'яса птиці, свинини, консервованих овочів, борошна, круп, лікеро-горілчаних виробів і вина. Так, виробництво м'ясних консервів скоротилося майже в 10 разів, фруктових соків - в 3 рази, соняшникової олії - в 2,5 разу, масла вершкового - в 2 рази. Також скоротилися масштаби виробництва борошна, хлібобулочних, макаронних і кондитерських виробів.

За період з 2009 р. питома вага АПК регіону в сукупному виробництві м'яса скоротилася з 20,6 % до 8,2 %, соків - з 0,7 до 0,2 %, проте істотно збільшилась по таких видах продовольчих товарів, як молоко, борошно, крупи.

За аналізований період завдяки прогресуючому зростанню реалізаційних цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію її переробки спостерігається відносно поліпшення фінансових результатів економічної діяльності підприємств регіонального продовольчого ринку (табл. 4).

Таблиця 4

**Фінансовий результат діяльності суб'єктів сфери АПК регіону,
2008 - 2014 рр.**

Найменування показників	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Прибуток, збиток(-) всього в економіці регіону, млн. грн.	317,2	605,6	637,8	512,4	57,9	1491,6	1470,5
в т.ч. сільське господарство	200,0	354,5	28,2	219,1	199,5	233,1	364,1
Рентабельність сільськогосподарського виробництва, %	17,1	25,0	4,7	14,0	10,7	10,5	12,5
Харчової промисловості, %	3,7	4,9	6,9	5,3	2,5	5,3	5,5

Джерело: дані Головного управління Держкомстату України в Черкаській області.

Рентабельність сільськогосподарського виробництва склала в 2014 р. 12,5%, що нижче рівня 2009 р. в 2 рази, але вище за рівні двох попередніх після кризових років. Рентабельність діяльності підприємств харчової промисловості в 2014 р. склала лише 3,3 %. Простежується тенденція відносної стагнації темпів розвитку суб'єктів сфери АПК і продовольчого ринку регіону. Частка збиткових сільськогосподарських підприємств в 2014 р. досягла свого максимуму за останні шість років - 42,7 % від загальної кількості, аналогічна тенденція простежується і у сфері харчової промисловості - 43,1 %.

Сільськогосподарські підприємства і підприємства харчової промисловості відчувають потреби в інвестиціях, необхідних для структурних перетворень і подальшого розвитку. За 2014 р. в сільськогосподарські підприємства було вкладено 486,2 млн. грн. інвестицій в основний капітал, що в 1,8 рази більше, ніж в 2009 р., але на 15 % менше рівня 2012 р. (табл. 5).

Таблиця 5

Інвестиції в основний капітал підприємств АПК Черкаської області за видами економічної діяльності 2009 - 2014 рр., тис. грн.

Найменування показників	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Всього	3374631	4683902	7006862	8655363	6391171	7477671
Сільське господарство	264256	383451	464389	572726	357436	486210
Рибальство	4194	3307	4830	2916	3596	1081
Переробна промисловість	397258	641666	707492	818299	267718	284915
в т.ч. виробництво продуктів харчування	89739	218741	226689	192758	133859	142458
виробництво тютюнових виробів	1716	1098	1324	3302	3695	3932

Джерело: дані Головного управління Держкомстату України в Черкаській області [7].

В підприємства харчової промисловості Черкаської області в 2014 р. вкладені 142,4 млн. грн., що в 1,6 рази перевищує рівень 2009 р., але майже на 40 % менше, показника 2011 р., що, безумовно, свідчить про погіршення інвестиційної активності підприємств харчової промисловості регіону.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений аналіз дозволив визначити основні проблеми розвитку інвестиційної активності підприємств аграрного сектора економіки. Серед проблем макроекономічного характеру можна виділити декілька груп: соціально-економічні, економіко-правові, фінансово-економічні чинники. В ході дослідження встановлено, що активізації, ефективному розвитку інвестиційних процесів і підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектора регіону в цілому сприятимуть наступні заходи: розробка і апробація зваженої і науково - обґрунтованої стратегії розвитку аграрної економіки і економіки держави в цілому, формування ефективної інфраструктури аграрного ринку(розвиток фондового ринку, створення ринку землі і введення іпотечного кредитування, створення системи реєстрації земельних і майнових прав і зобов'язань), зниження рівня «тінізації» економіки, розвиток приватних

лізингових компаній, створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу галузевого виробництва. Тому, в якості перспектив подальших досліджень в цьому напрямі вважаємо за можливе виділити: розробка стратегії розвитку інвестиційної активності АПК регіону із застосуванням сучасних методів прогнозування; обґрунтування і розробка перспектив підвищення ефективності функціонування інфраструктури аграрного ринку; дослідження проблем і розробка перспектив розвитку інвестиційно-фінансового механізму агропромислового комплексу Черкаської області і України.

Дієве рішення цих і інших першочергових завдань сприятиме раціональному і ефективному використанню притягнених засобів, контролю їх руху, швидкій окупності і забезпеченню стійкого розвитку АПК регіону.

Бібліографічний список:

1. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Даниленко А. А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС / А. А. Даниленко // Фінанси України. — 2013. -№ 1. — С 127-137.
4. Гайдуцький А. П. Формування аграрного ринку — шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. П. Гайдуцький. — Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/92/35/>.
5. Гришова І.Ю. Державна підтримка як невід'ємний механізм економічного зростання. Інституційні чинники розвитку підприємницьких структур. Колективна монографія / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. — Умань СПД Сочінський, 2013 – С.36-44.
6. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Держкомстат України. — К., 2011. — 628 с.
7. Статистичний щорічник Черкаської області за 2014 рік [Текст]. — Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області, 2015. — 509 с.